

از این سفره‌ها معجزه

نگاهی انداخته‌ایم به ماه رمضان و آیین‌های آن در دیگر کشورهای مسلمان

زینب مرتضایی فرد

روزنامه‌نگار

هرچند دوسال است شیوع ویروس کرونا چهره جهان را از بسیاری جهات تغییر داده، بالاخره این روزها هم می‌گذرد و دوباره زندگی به ریتم عادی خودش برمی‌گردد، همان‌طور که انسان‌ها بر کلی بیمار و سلامتی دیگر غلبه کرده و زندگی را ادامه داده‌اند. البته این را می‌دانیم که برخی تغییرات پیش‌آمده هم به واسطه شرایط موجود زنده‌اند و با حل مشکل جهان دوباره به حالت قبل برمی‌گردند و می‌شوند قسمتی از زیبایی‌های جهان ما. یکی از این زیبایی‌ها که این روزها چهره کم‌رنگی دارد، آیین‌های جمعی ماه رمضان است. از پهن شدن سفره‌های بزرگ افطاری در گوشه‌وکنار کشورهای مسلمان تا عبادت‌های جمعی شب‌های قدر و... شاید این تجربه هم با همه تلخی‌هایش خوبی‌هایی داشته و ما انسان‌ها را به عنوان موجوداتی ناسیاس‌م‌پرور این یکشاند که قبل‌تر چقدر چهره جهان با دورهمی‌های مذهبی و آیینی این ماه بریمان شیرین‌تر بوده است. این یکی، دو سال که خبری از انتشار تصاویر جذاب ماه‌رمضانی کشورهای مختلف نیست، سری می‌زنیم به آداب و آیین‌های رمضان و افطار و سحر آنها تا ببینیم چه می‌کرده‌اند و چه فرهنگ غذایی‌ای در ماه رمضان داشته‌اند.

اعتکاف رضانی در کشور هفتاد و دو ملت

مسلمانان هند همین که به دهه سوم ماه شعبان می‌رسند، کم‌کم ماه رمضان برایشان شروع می‌شود. اول از همه سراغ مساجد می‌روند و با تمیز کردن آنها از ماه میهمانی خدا استقبال می‌کنند. از گلدسته و مناره بگیر تا هرجای دیگر را برق می‌اندازند و بعد هم کلاس‌های آموزشی قرآن را شروع می‌کنند. ماه رمضان که شروع شود مساجد هند پر می‌شوند از نمازگزار و خیلی از کسانی که قبلاً نمازشان را در مسجد نمی‌خواندند هم این یک ماه را ترجیح می‌دهند در خانه خدا نماز بخوانند. حضاران روزه‌شان را هم در مسجد باز می‌کنند. مسلمانان هندی هنگامی که خرما نباشد با آب و برخی نیز با نمک افطار می‌کنند. این عادتی است که تنها در هند رواج دارد، سفره‌های افطار و سحر مسلمانان هند با غذاهای خاصی به نام «غنجی» همراه است که از برنج، گوشت، آب و مواد دیگر درست می‌شوند، سحرخوان نیز در هند نقش برجسته‌ای دارد که پیش از نماز صبح مردم را از خواب بیدار و با به‌پایان رسیدن ماه رمضان از آنها هدیه دریافت می‌کند.

مسلمانان هند در دهه آخر ماه رمضان سنت اعتکاف را برگزار و بر شب قدر تاکید بسیاری می‌کنند، آنها در شب بیست و هفتم ماه مبارک رمضان برای فاتحه خواندن اموات به قبرستان می‌روند و برای آنها قرآن می‌خوانند. در شب قدر عده‌ای از جوانان به کوه‌ها و خیابان‌های آیتند و درهای خانه‌ها را می‌زنند و آنها را برای احیای ماه مبارک رمضان صدا می‌کنند و قداست این ماه را یادآور می‌شوند. در هند جمعه آخر ماه مبارک رمضان «جمعه وداع» نامیده می‌شود و به همین مناسبت مسلمانان به بزرگ‌ترین مسجد خود می‌روند و نماز جمعه را برپا می‌دارند.

نماز بیست رکعتی

در مالزی یکی ماه رمضان متفاوت داریم، متفاوت از همه کشورهای اسلامی. این کشور تنوع قومی گسترده‌ای دارد، هرچند در کلیت مثل همه ما اهالی کشورهای مسلمان مردم تلاشی می‌کنند این ماه را به عبادت و نیایش به‌میزانی بیشتر از همه سال بپردازند، اما طبیعتاً تنوع اقوام در هر نقطه چهره و رنگ متفاوتی به ماه رمضان می‌بخشد. یکی از ویژگی‌های این ماه در مالزی فعال شدن بیشتر مساجد و پخش مداوم دعا، نیایش و قرآن است. یکی از جلوه‌های بارز این ماه که همچنین به‌عنوان یک سنت دیرینه در این کشور تلقی می‌شود، راه‌اندازی بازارهای رمضان با عنوان محلی «پاسار مالام» است که در ایام این ماه همه روزه در گوشه‌وکنار شهرها هنگام افطار برپا می‌شود. در اکثر مساجد این کشور به‌ویژه مساجد بزرگ، هر شب سفره افطار برقرار است و با اذان مغرب مردم در مساجد با خرما و شربت روزه خود را باز می‌کنند، پس از نماز مغرب هم سفره افطار کامل و از روزه داران با انواع غذاهای بومی و سنتی پذیرایی می‌شود. از دیگر رسوم مسلمانان این کشور برگزاری نماز «تراویح» است که تنها در نماز مسلمانان سنی در شب‌های ماه رمضان پس از نماز عشاء به جماعت می‌خوانند. این نماز بیست رکعت است و در بین اهل سنت رسم است که هر شب یک جزء قرآن را در این نمازها تلاوت کنند تا در پایان ماه رمضان قرآن ختم شود.

حضور سحرگاهی «بدر طیل» در کویت

در کویت اول ماه رمضان اغلب مردم در مساجد جمع می‌شوند و سفره‌های افطار پهن می‌شود، شب‌نزدهداری، جمع شدن خانواده کنار یکدیگر و تعریف داستان‌های قدیمی و کهن از رسوم آنان است. آنها با شروع ماه مبارک رمضان گلدسته‌ها و مساجد را تزئین می‌کنند و فانوس‌ها و چراغ‌هایی در مناطق مختلف شهر که با برق یا با باتری کار می‌کنند، می‌آورند. از شخصیت‌های برجسته در ماه رمضان سحرخوانی است که به او «بدر طیل» می‌گویند که او همه اهل محل را با طبل از خواب بیدار می‌کند و اهل خانه از او با دادن مقداری پول یا سحری تشکر می‌کردند، این سنت همچنان میان خانواده‌های کویتی ادامه دارد و کودکان نیز از دیدن او خوشحال می‌شوند و در دهه آخر ماه مبارک رمضان در شب یازدهم در خیابان‌ها می‌گردند و قطریه خود را از مردم می‌گیرند.

قریعیان یکی از عادات و آداب و رسوم کهن مردم کویت به‌شمار می‌رود که از آبا و اجداد خود به ارث برده‌اند و بر حفظ آن تاکنون تلاش بسیاری کرده‌اند. این عادت به این گونه است که کودکان در شب ۱۴، ۱۵ و ۱۶ ماه رمضان جشن می‌گیرند. آنها ظروفی مانند کاسه و بشقاب در دست می‌گیرند و آنها را به صدا درمی‌آورند و به خانه‌های همسایه‌ها، دوستان و آشنایان می‌روند و از آنها خوراکی‌هایی مانند انجیر خشک، فندق، بادام، شیرینی، نقل و گردو می‌گیرند.

فراوانی افطاری‌های خیابانی در ترکیه

قبل از شروع این ماه به‌ترین خیابان‌ها و مساجد می‌پردازند و با چراغانی کردن مساجد و گذرها، آمدن ماه رمضان را به یکدیگر تبریک می‌گویند. مسلمانان در «بازار عطاری» که یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین بازارهای قدیمی است، به خرید انواع شیرینی‌ها و غذاهای مخصوص این ماه اقدام می‌کنند.

یک اعتقاد عمومی در ترکیه وجود دارد و آن این است که به هنگام افطار همه روزه داران باید بر سفره افطار حاضر باشند و هیچ روزه‌داری نباید از این نعمت محروم باشد به همین دلیل در بیشتر شهرهای این کشور اطعام روزه‌داران رواج دارد. در روزهای ماه مبارک رمضان مردم چادرها و خیمه‌هایی را در میادین و اماکن عمومی برپا می‌کنند که در آنها به شهرزندان افطاری داده می‌شود. به این ترتیب کسانی که هنگام افطار در خانه نبوده یا در حال رانندگی اند می‌توانند افطار را میهمان همشهری‌هایشان باشند. این سفره‌های افطاری را معمولاً انجمن‌های خیریه یا افراد خیر و در برخی موارد شهرداری برپا می‌کنند.

مسلمانان ترکیه معتقدند که ماه رمضان، برکت و خیر را در سفره‌های آنان افزایش می‌دهد و حتی اگر در بدترین شرایط اقتصادی باشند، خداوند به یمن و برکت این ماه عزیز درهای خیر و نعمت خود را روی بندگانش می‌گشاید. سفره‌های افطاری مسلمانان این کشور شامل زیتون، پنیر، خرما، باقلوا و انواع سوپ و آش است که به آن چوربا (همان شوربای خودمان) گفته می‌شود. هنگام سحر هم علاوه بر نانک مناجات مساجد براساس عادت دیرینه و قدیمی سحرخوان به‌خیابان‌ها و کوچه‌ها آمده و برای بیدار کردن مسلمانان برای خوردن سحری و اقامه نماز آواز سر می‌دهد و بعد از اقامه نماز صبح مسلمانان به قرائت قرآن می‌پردازند.

قرآن خوانی خانوادگی با حضور پیر و جوان

مسلمانان آذربایجان یک هفته قبل از حلول ماه مبارک رمضان به تدارک جشن می‌پردازند و این ماه را «ماه عروج» می‌نامند، در این کشور با حلول این ماه مسابقه اسب‌سواری و جشن‌های ملی برگزار می‌شود. در این ماه صبر، دوری از رذایل و فراموشی اختلافات از ویژگی‌های بارز مسلمانان این کشور است. همچنین خانواده‌های آذربایجانی پختوس‌های غذا را برای هدیه به خانواده‌های دوست و همسایه خود یا به‌عنوان احسان به فقرا و نیازمندان می‌دهند و افراد ثروتمند با انجام قربانی و... به نیازمندان کمک می‌کنند. با شروع این ماه خانواده‌های آذری قبل از افطار دو روم جمع می‌شوند و یکی از سالمندان و بزرگان جمع که معمولاً عربی می‌داند برخی از آیات قرآن را برای جوانان که عربی را نمی‌فهمند قرائت می‌کند و سپس معانی آیات را به زبان آذری توضیح می‌دهد.

مردم آذربایجان غذای افطار را با خوردن خرما و شیر شروع می‌کنند. انواع مختلفی از سوپ‌ها تقریباً در تمام ضیافت‌های آذری سرو می‌شود. غذا جنبه مهمی از فرهنگ آذربایجان است.

یکی از محبوب‌ترین غذاهای ماه رمضان، دلمه برگ مو است که این غذا را مردم ایران هم دارند. غذای دیگر آذری‌ها در ایام رمضان «پلو» است که شامل برنجی می‌شود که همراه با گوشت گوسفندی یا گاو، پیاز و هویج سرو می‌شود و در پایان مراسم افطاری خورده می‌شود. هر منطقه از جمهوری آذربایجان با غذاهای خاص خود که عمدتاً از محصولات و سبزیجات محلی استفاده می‌کنند، مشخص می‌شود و این ویژگی در ماه رمضان نیز منعکس می‌شود.

گرمی بازار بولانی و جلبی

مردم افغانستان از چند روز قبل با جارو و غبارروبی مساجد به پیشواز ماه رمضان می‌روند. نخستین روز ماه رمضان در افغانستان تعطیل است و علاوه بر آن در این ماه روزانه ۳ ساعت از زمان اداری کارمندان کاسته می‌شود و غذاخوری‌ها در این ماه به دستور دولت تعطیل می‌شود، اما در عوض بازار ترشی و جلبی (همان زولبیای خودمان) در افغانستان گرم است.

افطاری دادن هم در این کشور همانند دیگر کشورها مرسوم است تا جایی که گاهی سسیت گرفتار مردم برای دادن افطاری دیدنی است. وقتی هم که افطار می‌شود نمازگزاران با خود افطاری به مسجد می‌برند و پس از خواندن نماز مغرب افطار می‌کنند و به‌خانه می‌روند و شام می‌خورند. کودکان و نوجوانان هنگام اذان مغرب در کوچه‌ها و جاده‌های کابل خرما و حلوا بانان داغ و بولانی (نوعی نان ویژه افغانستان که با سبزی و روغن درست می‌شود) میان عابران توزیع می‌کنند.

یکی از آداب دیگر مردم افغانستان در ماه مبارک رمضان، نواختن دهل هنگام سحری است. شماری از افراد برای بیدار کردن مردم برای سحری دهل می‌نوازند. سنت نواختن دهل پشت در خانه مردم و گرفتن عیدی در روز عید سعید فطر هم یکی از سنت‌های رایج در افغانستان است.

همه چیز ارزان‌تر از قبل

در ماه رمضان اماکن لهو و لعب در پاکستان نیز بسته می‌شود و مساجد به‌منظور تلاوت قرآن و احادیث دینی پر می‌شوند به‌طوری که صف‌های نماز در مسجد طولانی و به بنته شدن خیابان‌ها منجر می‌شود. برگزاری میهمانی‌های افطاری در پاکستان، از سنت‌های زیبای رمضان در این کشور است. پخت شیرینی‌ها و غذاهای ویژه ماه رمضان در پاکستان رایج است. مثل ایران، اینجا در پاکستان هم زولبیا نماد شیرینی افطار و شیرینی رمضان است. غذای معروف پاکستانی معروف به پکوره هم در کمتر سفره افطاری در این کشور دیده نمی‌شود.

کمک به فقرا در ماه رمضان در پاکستان تا حدی مهم است که کسبه قیمت اجناس و مایحتاج اصلی از جمله سبزیجات، گوشت و مواد دیگر را تا حدودی کاهش می‌دهند تا سهمی در کمک به فقر فقیر و کم‌درآمد و کسب ثواب در این ماه داشته باشند. دیدنی‌ترین روزهای رمضان در پاکستان، روزهای پایانی ماه ضیافت الهی است. عید فطر بزرگ‌ترین عید مردم مسلمان این کشور است. از چند روز مانده به عید، خانواده‌ها بسته به توان مالی خود در بازارها و فروشگاه‌های مختلف حضور می‌یابند و با خرید شیرینی و کفش و لباس نو به‌ویژه برای کودکان به استقبال عید می‌روند.

ماه جشن و شادی

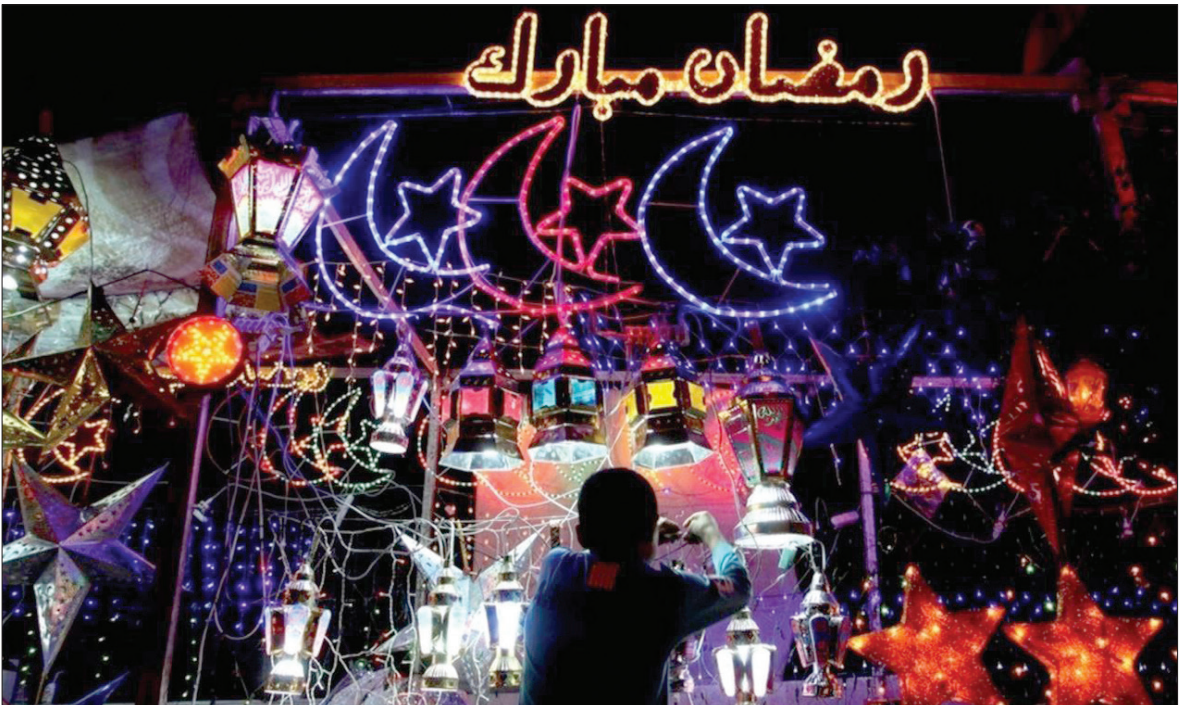
ماه رمضان برای مردم اندونزی ماه جشن و شادی است. شادمانی‌های شبانه، تفریحات، بازی‌های مختلف و غذاهای متنوع، همه جزئی از فرهنگ مردم اندونزی در این ماه عزیز است. از رویت هلال ماه رمضان در اندونزی، تعدادی از افراد تا صبح طبل می‌زنند و به این نحو آغاز ماه مبارک را به دیگران اعلام می‌کنند. اندونزیایی‌ها مراسمی هم دارند به نام «حلال به حلال» به معنی روز مصالحه و آشتی که در مساجد برگزار می‌شود. یک شب و یک روز در اندونزی، به‌عنوان شب نزول قرآن و روز نزول قرآن شناخته می‌شود. اندونزیایی‌ها به این روز بسیار ارج می‌نهند و آن را گرامی می‌دارند، مراسم ویژه‌ای هم به این مناسبت در قصر ریاست جمهوری اندونزی برگزار می‌شود. مراسم احیا، عبادت و آداب شب‌روز نزول قرآن از رادیو و تلویزیون این کشور پخش می‌شود. مسلمانان اندونزی ۱۰ شب آخر ماه رمضان را به شب‌زنده‌داری و عبادت می‌گذرانند و معتقدند یکی از این شب‌ها شب قدر است.

افطاری در خانه اقوام

مهم‌ترین عمل در ماه مبارک رمضان در تاجیکستان خواندن نمازهای تراویح به جماعت و ختم قرآن است. از برنامه‌های مهم دیگر در این ماه افطاری دادن است. مردم تاجیکستان میهمان دوست هستند و به‌بهانه‌های میهمانی برگزار می‌کنند. به‌ویژه در ماه مبارک رمضان، کمتر پیش می‌آید خانواده‌ها در خانه خود و سفره‌هایشان افطار بخورند، چون به خانه فامیل یا برادران و خواهران... برای افطاری دعوت می‌شوند. شب قدر در دهه آخر و شب ۲۷ ماه مبارک رمضان دانسته شده است. در این شب‌ها معمولاً پیر و جوان در مسجدها بیدار می‌مانند و به ادای نماز و قرائت قرآن مشغول می‌شوند و همچنین علمای دین سخنرانی می‌کنند.

سینی غذا در مسجد

از شب اول ماه رمضان تا آخرین شب آن، نزدیک زمان سحر، افرادی در کوچه‌ها می‌گردند و با کوبیدن بر طبل، روزه‌گیران را برای خوردن سحری بیدار می‌کنند. هنگام افطار هم خانواده‌های عراقی با در دست داشتن سینی‌های غذا به مساجد می‌روند تا غذای خود را با روزه‌داران یا نیازمندان تقسیم کنند. باقلوا، زولبیا، خرما و سوپ از خوراکی‌های مهم و پرطرفدار عراقی‌ها در این ماه است. در اعمال مخصوص شب‌های قدر تاکید فراوانی بر زیارت امام حسین (ع) شده است، بنابراین جمعیت انبوهی این شهر را در کربلا می‌گذرانند، طوری که در این شب‌ها جای خالی در کربلا باقی نمی‌ماند. زیارت نجف اشرف هم حال و هوای ویژه‌ای دارد، چرا که ایام شهادت و ضربت خوردن امیرالمؤمنین علی (ع) نیز در همین شب‌هاست.

به استقبال عید

مردم سوریه در ماه رمضان هر روز صبح با آواز سحر که به آن «طبل‌زنی» می‌گویند، از خواب برمی‌خیزند. با صدای این طبل مردم برای خواندن نماز و خوردن سحری خود را آماده می‌کنند، در سوریه دهه اول ماه رمضان «دهه غذا» نامیده می‌شود که کنایه‌ای است از توجه و اهتمام مردم به تهیه وعده‌های غذایی و دهه دوم «دهه پوشاک» است؛ کنایه از خرید لباس و استقبال از عید و دهه آخر «دهه شیرینی» است؛ کنایه از تهیه و فروش شیرینی‌های معروف در بازارها که این گونه به استقبال عید سعید فطر می‌روند.

کشور جشن‌های ترکیبی

در قاهره پایتخت مصر، گروه‌های مختلف عرب و غیرعرب جشن‌های مختص خود را دارند چرا که هر کدام به گونه‌ای خاص این ماه را می‌شناسند و هر کدام به اندازه خود قدر و منزلت آن را می‌دانند. این جشن‌ها ترکیبی از جشن‌هایی هستند که از دوره فرعونیان، قبطیان و اسلامیان باقی مانده است. قاهره در ماه رمضان به ۲ شهر تبدیل می‌شود؛ اول شهری است از صبح زود تا ساعت ۱۴ که در این هنگام شهری آرام، ساکت و بدون کوچک‌ترین شلوغی و ازدحام است و از ساعت ۱۴ تا زمان افطار و اذان مغرب و گاهی اوقات تا نیمه‌شب هم شهری می‌شود که در آن شلوغی بیدار می‌کند و هیاهویی برپا است.

بیداری و شادمانی تا سحر

رویت هلال ماه توسط مسلمانان در لبنان سنتی است که از دوره‌های قدیم به «سنبانه» یا «سنبانه» مشهور شده و به معنای انتظار برای مشاهده هلال ماه رمضان است. افرادی که ماه را رویت کردند به دادگاه شرعی می‌روند تا درباره مشاهده هلال ماه شهادت دهند و اگر مفتی لبنان و قضایان شرعی از درستی شهادت آنان مطمئن شوند، دستور اعلام آغاز ماه رمضان صادر می‌کنند. یکی دیگر از سنت‌های موجود در لبنان در ماه رمضان، بیدار کردن مردم برای خوردن سحری توسط افرادی است که به آنان مسحراتی می‌گویند. مسحراتی‌ها در ساعات ۲ تا ۳ بامداد در کوچه‌ها و خیابان‌های شهر دور می‌زنند، بر طبل می‌کوبند و شعر می‌خوانند. مسحراتی‌ها که لباس محلی بر تن دارند، می‌خوانند: «ای دغفته! برخیز و خداوند باقی را عبادت کن و سحر کن»، «برخیز و سحری بخورید، رمضان به دیدار شما آمده است»، در لحظه افطار، خیابان‌های شهر حتی در مناطق مسیحی نشین هم تقریباً خالی می‌شود اما ۳ ساعت پس از افطار رفت‌وآمدها شروع شده و تا سحر ادامه می‌یابد. مردم لبنان شب‌ها در کافه‌ها، رستوران‌ها و مکان‌های تفریحی و سواحل و پارک‌ها می‌گذرانند و کمتر تا سحر می‌خوانند و به جای آن پس از سحر تا ۱۰ صبح که ساعت کار رسمی ادارات و بازار است به استراحت می‌پردازند.

افطار مسلمان و غیرمسلمان در کنارهم

ماه رمضان در بوسنی و هرزگوین حال و هوای ویژه‌ای دارد و مسلمانان بوسنیایی با برگزاری برنامه‌ها و مراسم‌های به‌خصوصی ماه رحمت و برکت را جشن می‌گیرند. شبکه‌های تلویزیونی مرتبط با مسلمانان تلاش می‌کنند با پخش الیهه (سرودهایی با مضامین دینی) و نیز سایر برنامه‌های دینی هرچه بیشتر در ایجاد حال و هوای رضانی سهم‌شوند و صدای تلاوت آیات قرآن کریم در این ماه از بلندگوهای مساجد قطع نمی‌شود.

یکی از مظاهر دوستی و مودت میان مردم بوسنی - با هر دین و مذهبی که باشند - جمع شدن بر سر سفره‌های افطار است. ماه رمضان آغاز یادآوری اخوت و دوستی با خود و دیگران و دوری از محرمات است. بسیاری از مردم بوسنی ماه رمضان را فرصتی برای آزادی زندانیان جرایم مالی می‌دانند، بنابراین کمک‌های مردمی به‌منظور پرداخت بدهی زندانیان، جمع‌آوری شده و به این ترتیب انس و الفتی میان آنان ایجاد می‌شود. در ماه مبارک رمضان، هدایا و صدقات افزایش می‌یابد، سفره‌های افطار ماه رمضان نیز تنها برای نیازمندان مسلمان نیست بلکه تمامی نیازمندان ادیان دیگر از جمله مسیحیان نیز در این افطاری‌ها شرکت داده می‌شوند. از غذاهای مورد علاقه مردم بوسنی که معمولاً در سفره‌های افطار آنان دیده می‌شود، مرغ شکم‌پر، کباب، پیراشکی گوشت و سبزیجات، کدو، اسفناج و انواع سالاد است که با زغال پخته می‌شوند.

